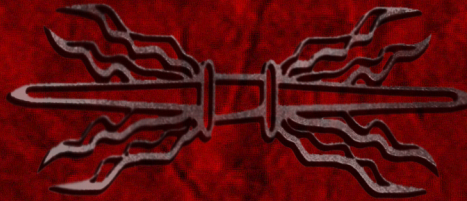

SELEVCIA

AD CALYCADNVM

SAYI I -2011

OLBA KAZISI YAYINLARI

SELEVCIA AD CALYCADNVM I

OLBA KAZISI YAYINLARI

OLBA KAZISI YAYINLARI

SELEVCIA AD CALYCADNUM I

Ankara 2011 / Türkiye

ISBN

Seleucia ad Calycadnum, hakemlidir ve her yıl Nisan ayında bir sayı olarak basılır. Yollanan çalışmalar, giriş sayfalarında belirtilen yazım kurallarına uygunsuzsa yayınlanmaz, çalışması yayınlanan her yazar, çalışmanın baskı olarak yayınlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını Seleucia ad Calycadnum yayınına devretmiş sayılır. Seleucia ad Calycadnum kopya edilemez ancak dipnot referans gösterilerek yayınlarda kullanılabilir.

Seleucia ad Calycadnum için yazışma adresi:

Okt. Murat ÖZYILDIRIM

Mersin Üniversitesi Fen – Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü

Çiftlikköy Kampüsü 33342 Mersin – TÜRKİYE

Tel: 00 90 324 361 00 01 – 4735 e- posta: ozyildirimmurat@gmail.com.

OLBA KAZISI YAYINLARI
SELEVCIA AD CALYCADNUM I

ISBN:

Editörler

Emel ERTEN
Diane FAVRO
Murat ÖZYILDIRIM

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Halit ÇAL Prof. Dr. Çiğdem DÜRÜŞKEN Prof. Dr. Emel ERTEN
Prof. Dr. Diane FAVRO Prof. Dr. Turhan KAÇAR Prof. Dr. Gülgün KÖROĞLU
Prof. Dr. Erendiz ÖZBAYOĞLU Prof. Dr. Scott REDFORD Prof. Dr. Aygül SÜEL
Prof. Dr. Fikret YEGÜL

Doç. Dr. Salim AYDÜZ Doç. Dr. Sedef ÇOKAY-KEPÇE Doç. Dr. Efrumiye ERTEKİN

Yrd. Doç. Dr. Figen ÇEVİRİCİ – COŞKUN Yrd. Doç. Dr. Merih EREK
Yrd. Doç. Dr. Fikret ÖZBAY Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Murat ÖZGEN
Yrd. Doç. Dr. Sema SANDALCI Yrd. Doç. Dr. H. Sibel ÜNALAN
Yrd. Doç. Dr. Mehmet Fatih YAVUZ

Dr. Vujadin IVANISEVIC

Seleucia ad Calycadnum, Olba Kazısı yayını olarak yılda bir sayı yayınlanır. Yayınlanması istenen makalelerin en geç Şubat ayında gönderilmiş olması gerekmektedir. Seleucia ad Calycadnum, arkeoloji, eskiçağ dilleri ve kültürleri, eski çağ tarihi, sanat tarihi konularında yazılan, daha önce yayınlanmayan yalnızca Türkçe, İngilizce çalışmaları ve kitap tanıtımlarını yayımlar.

Kapak Tasarım: Tuna AKÇAY

Dizgi:

Baskı:

İÇİNDEKİLER

IULIANUS APOSTATA'NIN
UFUKTAKİ HİRİSTİYANLIKLA SINAVI
Erendiz ÖZBAYOĞLU

11

İKİNCİ YÜZYILDA HİRİSTİYANLIK:
ENTELLEKTÜELLER, DÜŞÜNCELER
VE GRUPLAR
Turhan KAÇAR

19

ERKEN BİZANS CAMCILIĞI: KİMLİĞİ
VE NİTELİĞİ ÜZERİNE DÜŞÜNCELER
Emel ERTEN

29

SON ARKEOLOJİK BULGULAR
IŞIĞINDA AZİZ PAULUS'UN
İKİNCİ KÜTSAL GÖREV GEZİSİNDE
TROAS YOLCULUĞU
Reyhan KÖRPE

51

YUMUKTEPE HÖYÜĞÜ KAZILARINDA
GÜN IŞIĞINA ÇIKARILAN
AZİZ MENAS TASVİRLİ HACI ŞİŞESİ
Gülgün KÖROĞLU

77

ROMA DEVLETİNİN HİRİSTİYANLIĞI
ORTADAN KALDIRMAYA YÖNELİK
SON HAMLESİ: BÜYÜK TAKİBAT
(303-311)
Efrumiye ERTEKİN

91

BİZANS SİKKELERİNDE YER ALAN
GÖKSEL VARLIKLAR
“KERUBİM VE SERAFİM”
Ceren ÜNAL

111

OLBA'DA HİRİSTİYAN MEZARLARI
Tuna AKÇAY

133

ISAVRIA DAĞLARINDA
HIRİSTİYAN MANASTIRCILIĞININ BİR
ÖRNEĞİ: OLBA MANASTIRI
Murat ÖZYILDIRIM
H. Sibel ÜNALAN

147

GEÇ ANTİK DÖNEM'DE
CILICIA VE ISAURIA'DA
KİLİSE SAYISININ ARTIŞ NEDENLERİ
ÜZERİNE BİR DENEME
Ümit ÇAKMAK

167

SOME OBSERVATIONS
ON MONOTHEISM
IN CILICIA
Sevim AYTEŞ CANEVELLO

183

KİTAP TANITIMI:
GEÇ ANTİKÇAĞ'DA HİRİSTİYANLIK
Emin SARIİZ

191

KİTAP TANITIMI:
ROMA DÜNYASINDA YIKANMA
William AYLWARD

195

OLBA KAZISI YAYINLARI
SELEVCIA AD CALYCADNVN I

Yazım Kuralları

Makaleler, Times New Roman yazı karakterinde, word dosyasında, başlık tümü 12 punto büyük harf, metin 10 punto, dipnot ve kaynakça 9 punto ile yazılmalıdır. Çalışmada ara başlık varsa, bold ve küçük harflerle yazılmalıdır. Türkçe ve İngilizce özetler, makale adının altında 9 punto olarak ve en az iki yüz sözcük ile yazılmalıdır. Özetlerin altında İngilizce ve Türkçe beşer anahtar sözcük, 9 punto olarak “anahtar sözcükler” ve “keywords” başlığının yanında verilmelidir.

- Dipnotlar, her sayfanın altında verilmelidir. Dipnotta yazar soyadı, yayın yılı ve sayfa numarası sıralaması aşağıdaki gibi olmalıdır.
Demiriş 2006, 59.
- Kaynakça, çalışmanın sonunda yer almalı ve dipnottaki kısaltmayı açıklamalıdır.
Kitap için:
Demiriş 2006 Demiriş, B., *Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı*, Ege Yay., İstanbul.
Makale için:
Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, *Lucerna Klasik Filoloji Yazıları*, İstanbul.
- Makalede kullanılan fotoğraf, resim, harita, çizim, şekil vs. metin içinde yalnızca **(Lev.1)**, **(Lev. 2)** kısaltmaları biçiminde “Levha” olarak yazılmalı, makale sonunda “Levhalar” başlığı altında sıralı olarak yazılmalıdır. Bütün levhalar, jpeg ya da tift formatında 300 dpi olmalıdır. Alıntı yapılan levha varsa sorumluluğu yazara aittir ve mutlaka alıntı yeri belirtilmelidir.
- Makale ve levhalar, CD’ye yüklenerek çıktısı ile birlikte yollanmalıdır.

PRAEFATIO

Mersin'in Silifke ilçesi sınırları içindeki Olba'da TC Kültür ve Turizm Bakanlığı izni ile 2001 – 2009 yılları arasında arkeolojik yüzey araştırmaları, 2010 yılındaysa Bakanlar Kurulu kararı ile ilk arkeolojik kazılar başladı. Böylece Olba hakkında bugüne kadar bilinenlere yeni bilgiler eklendi ve ulaşılan sonuçlar ekip üyelerimiz tarafından birçok yayınlı bilim dünyasına sunuldu.

“Seleucia ad Calycadnum”, arkeoloji, eskiçağ dilleri ve kültürleri, sanat tarihi konularında yapılan çalışmaları sizlerle buluşturmak üzere yayın yaşamına başlıyor. İlk sayıda “Erken Hıristiyanlık” teması ile çıkmakla birlikte, gelecek sayılarımızda sizlerin çalışmalarına çok daha geniş bir yelpazede yer vermeyi amaçlamaktayız.

Birinci sayımıza katkı sağlayan başta Seleucia ad Calycadnum Bilim Kurulu üyeliğini kabul eden saygıdeğer öğretim üyeleri olmak üzere, sayın yazarlara, amblemimizin çizimi için ressam Cavidan Yegül Erten'e, kapak tasarımı için arkeolog Tuna Akçay'a, teknik yardımlarından dolayı M. Çağlar Kırkpınar'a ve Gonca Sümer'in şahsında TAN Kitabevi'ne teşekkür ederiz.

Yapacağınız çalışmaların dergimizde yayınlanmasından onur duyacağımızı belirtmek isteriz.

Editörler:

Prof. Dr. Emel Erten

Prof. Dr. Diane Favro

Murat Özyıldırım (MA)

PRAEFATIO

After nine years (2001-2009) of archaeological surveys at Olba in Mersin, Silifke, excavations started in 2010 with the permission of the Ministry of Culture and Tourism. The team members of Olba have added extensive new information on the settlement history of the site, presenting their results in many publications.

“Seleucia ad Calycadnum” will be an annual journal for the studies on archaeology, ancient languages and cultures, and the history of art published by Olba excavations. Although the first issue focuses on Early Christianity, subsequent issues will include a wider range of investigations.

We want to thank the contributors and the colleagues who honored us by accepting to take part in the scientific board. Painter Cavidan Yegül Erten was kind enough to draw our logo and archaeologist Tuna Akçay designed the front-cover. M. Çağlar Kırkpınar did all the tiresome office work. Finally, many thanks to the TAN Bookstore and Gonca Sümer for giving us support for the publication of “Seleucia ad Calycadnum”.

We welcome contributions for future issues of “Seleucia ad Calycadnum”.

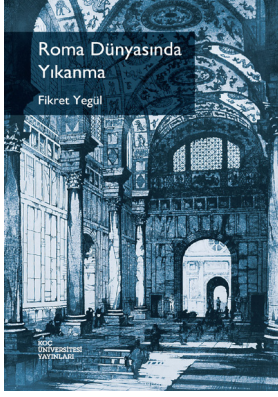
Editors:

Prof. Dr. Emel Erten

Prof. Dr. Diane Favro

Murat Özyıldırım (MA)

ROMA DÜNYASINDA YIKANMA

Fikret Yegül,
322 sayfa ve 131 resim.
Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2011.
ISBN 978-605-61411-5-7.

ROMA DÜNYASINDA YIKANMA

William AYLWARD*

California Üniversitesi, Santa Barbara Kampüsü, Sanat ve Mimarlık Tarihi Bölümü'nden Prof. Dr. Fikret Yegül'ün 2010 yılında "Bathing in the Roman World" adı ile Cambridge Üniversitesi Yayınları arasında çıkan kitabının kısa sürede Türkçe'ye kazandırılmış olduğunu memnurlukla duyurmaktayız. Ayrıca, kitabın Türkçe baskısında Anadolu, Akdeniz ve Ortadoğu ile ilgili bölümlerinde genişletme ve güncellemeler de bizzat yazarı tarafından yapılmış bulunmaktadır. Özellikle Yortanlı Baraj Gölü suları altında kalan Alliano ile ilgili yazarın görüşleri de Türkçe baskıda yer almaktadır. İngilizce aslındaki 104 resme karşı, Türkçe baskıda 131 resmin bulunması; bunlardan bazılarının da renkli olması görsellik bakımından da kitabı zenginleştirmektedir.

Yunan ve Roma hamamları ile ilgili yazılmış monografilerin sayısı fazla olmamakla birlikte Nielsen (*Thermae et Balnea*. 2. Baskı [Aarhus 1993]), DeLaine (*The Baths of Caracalla*. *JRA* Suppl.25 [Portsmouth, R.I. 1997]) ve Fagan (*Bathing in the Roman world* [Ann Arbor 1999]) tarafından yapılan çalışmalar konuya 1990'lı yıllarda artan ilgiyi yansıtmakta ve bunlar arasında Fikret Yegül'ün 1994 yılında Alice D. Hitchcock ödülü kazanan *Baths and Bathing in Classical Antiquity* adlı kitabı (Cambridge, Mass 1992) rakipsiz bir başarı olarak yerini almaktadır (bu kitabın Türkçesi *Antik Çağda Hamamlar ve*

* Prof. Dr. William AYLWARD, Department of Classics University of Wisconsin-Madison Madison, Wisconsin - ABD. e-posta: aylward@wisc.edu.

Yıkanma adı altında 2006 yılında Homer Kitabevi tarafından yayınlanmıştır). Eğer söz konusu yapıt geniş kapsamı ve ayrıntılı içeriğiyle bir transatlantik ise, Yegül'ün son yazdığı kitap olan *Roma Dünyasında Yıkanma* hamamlara/yıkanmaya Romalılar'ın gösterdikleri olağanüstü düşkünlüğü güçlü, ince ve berrak bir dille anlatan lüks bir yata benzetilebilir.

Çok geniş bir konuda özlü bir anlatı yazmak zorunda olan her yazar, metnini uzmanların beklentilerine cevap vermenin yanında; konuyla yeni ilgilenenlerin de anlayabilecekleri bir çerçeve içine uyarlamak zorundadır. Yegül, “profesyoneller kadar işe yeni başlayanlar” (s. 13) için de uygun olan bir yol tutturuyor. Roma hamamları dünyasına yönelttiği yoğun ilgi ile bunlara ait kalıntılar (örneğin, Kilikia, Isthmia, Antiochia, Baiae, Sardes ve Constantino-polis) üzerindeki kişisel gözlemlerini birleştiriyor. Böylece, Yegül yapıtının içeriği ile kendi sunumunda odaklandığı konular arasında denge sağlamayı başarıyor. İngilizce’de ve şimdi Türkçe’de de şimdiye dek böylesine kolay anlaşılabilir ve teknik terminolojinin yarattığı güçlüklerden uzaklaşmış bir yapıtla daha önce karşılaşmadı.

Fikret Yegül'ün *Baths and Bathing in Classical Antiquity* ya da *Antik Çağda Hamamlar ve Yıkanma* adlı kitapları bilenler, bu son kitapta da düzenleme ve başlıkların benzer olduğunu göreceklendir. Görsel malzeme için de durum farklı değildir: Yegül'ün kitabındaki 131 resimden (-ki bunların çoğu yazarın kendisine aittir) özellikle klasik dönem sonrasını kapsayan renkli görseller ve oryantalist ressamların tabloları dikkat çekicidir. Yine de *Baths and Bathing in Classical Antiquity*'deki toplam 506 görsel, hamam çalışmaları konusunda rakipsiz bir koleksiyon olma özelliğini hala korumaktadır. Kitabın başlangıç bölümlerinde fazlalık olarak algılanabilecek her şeyden kaçınıldığı görülür. Bunun amacı, Roma yıkanma kültürünün eşsiz dünyasını aydınlatmaktır. Temizlik ve hijyenin ötesinde, yıkanma Romalılar için yaşam deneyimidir ve kapsamına ritüelleri, sportif egzersizi ve eğlenceyi, seks ve skandalı, yeme içmeyi de almaktadır. Antik kaynaklardan bildiğimiz ahlaki ve manevi yaklaşımlara Yegül'ün getirdiği yeni yorumlar arasında hamamlarda çıplaklık ve yarı-çıplaklık konusundaki belli belirsiz sınır (s. 44), kadınların herkesin içinde yıkanmaları (“çok da ender rastlanan bir şey olmayabilir”) (s. 45), hamamların sevişmek isteyenler için bir sığınak ve çare olmaları (s. 47-48) gibi konular da yer almaktadır. Sınıf, statü, Roma hamamlarında izlenen kapsamlı sosyal ilkeler gibi başlıkları inceleyen Yegül, Roma halk hamamlarının demokratik yapıya sahip olduklarını savunmaktadır. Hamamlarda “herkes karşısındakinin nereden gelip, nereye gittiğini bal gibi bilir” ama hamam kültürü ancak kişinin

ulaşılabileceği şeylerin teşhirine olanak tanır (s. 53-55).

Başlangıçta Yegül, kimi konularda yeniliklere yer verdiğini ancak bazı yaklaşımlarının da değişmediğini belirtir. Bu durumun kitapta belirginlik kazandığı bir yerler aranırsa (-ki birçok bölümde bu hissedilmez) bu daha çok Roma, Kuzey Afrika ve Anadolu ile ilgili bölümlerde fark edilir. Roma için Yegül konuyu Agrippa, Traianus ve Caracalla İmparatorluk Hamamları ile sınırlı tutar. Kuzey Afrika'ya özgü tasarimsal ve işlevsel eğilimleri Lepcis Manga, Kartaca, Mactar, Cemile, Dougga, Bulla Regia, Karanis ve Timgad örnekleri üzerinden anlatır ancak bu tasarım incelemesi plan tiplelerinin gösterdiği kronolojik gelişim üzerine odaklanmaz çünkü aslında “böyle kronolojik tipler yoktur” (s. 159). Anadolu hamamlarına ilişkin bölüm, Yegül'ün ömür boyu sahip olduğu arazi deneyimleri yansıtan incelikli bir tanım niteliğiyle okuyucuyu ödüllendirir. Sardes, Ephesus ve Miletos kentleri kendilerine ayrılan sayfaları kolayca doldururlar. Lykia, Pamhylia, Pisidia ve Kilikia hamamları konusuyla hızla sona eren bu bölüm aynı zamanda Doğu ve Batı arasındaki önemli ilişkiye işaret ederek, kitabın sonraki bölümlerinde ele alınan Bizans ve İslami hamamları konusu ile son bulur. Fagan ve DeLaine'in fikirleri arada ortaya çıksa da, tüm kitap boyunca Yegül konuyu kendine özgü bir tarzda nakış gibi işler, bezer. Birçok okuyucu kitaptaki Lepcis Magna'daki Doğu Hamamları ile Morgantina'daki Kuzey Hamamları, Ephesus'daki Vedium Hamamları'nın güncellenmiş planlarından ya da *Kaisersaal* teriminin anlamının daha kapsamlı tartışmasını okumaktan (“imparatorluk propagandasının ılımlı bir biçimi”); özellikle de Sagalassos Hamamları'nda yakın zamanda bulunan imparatorluk heykeltıraşlık eserleri konusunda bilgilenmekten dolayı memnun olacaklardır. Ancak, Yegül bu konuları; özellikle de *Kaisersaal* ile imparatorluk kültür ilişkilerini M. Steskal ve M. La Torre'nin *Das Vediumgymnasium in Ephesos* adlı yapıtlarına yaptığı eleştiride ayrıntılı olarak tartışmaktadır: F. K. Yegül, *Ephesos'da Vedium Gymnasium'u ve Anadolu Hamam-Gymnasium'larının Kimlik Sorunu*, Anadolu / Anatolia 34, 2008, s.87-98). Kitabın bazı okuyucuları, Yegül'ün kanısının tersine, Wheeler'in görüşünü izleyerek Lepcis Magna'daki Av Hamamları'nın süslemesiz dış cephesini, Yunan mimarisinden Roma mimarisini ayıran bir özellik olarak iç mekanlar konusunda Romalılar'ın beslediği hayranlıkla (s. 173-174) açıklayabileceklerdir. Aslında, aradaki böyle bir ayırım, Yegül'ün bir Romalı'nın hamamların içinde yaşadığı duygusal deneyimi sanatkarane biçimde anlatımında yatar.

Arkeologlar, Latium'daki Fregellae (s. 73-77) ile Mysia'daki Allianoi'dan (s. 17-18, 68-70) gelen yeni bulgular konusunda kitapta bulacakları özet bil-

giler ve yorumlardan dolayı memnun olacaklardır. Bu konular kitabın Türkçe çevirisi için yeniden gözden geçirilerek, daha kapsamlı olarak işlenmekte ve Yegül tarafından “hamamlar konusunda yapılan arkeolojik çalışmalar için çok önemli iki buluş” olarak değerlendirilmektedir (s. 13). Pergamon’un kuzeydoğusundaki (kuzeybatısı değil) etkileyici bir kaplıca merkezi olan Alliano’u, Pergamon’un Asklepios Kutsal Yeri’ne gelenlerin hayli ilgisini çekmiş olması gerekir. Bu örenyeri konusunda daha fazla bilgi edinilmesi her ne kadar imkansız görünmekteyse de (çünkü, Alliano şu satırlar okunurken Yortanlı Barajı gölü suları altında kalacaktır), okurlar Alliano’u Baiae’ye rakip olmasını kabul etmekte zorlanabilirler [“bir termal tesis olarak Baiae, Roma dünyasında benzersiz bir üstünlüğe sahiptir” (s. 13)]. Fregellae’de ise İÖ II. yüzyıl başlarına tarihlenen, erkekler ve kadınların kullanımına açık mekana sahip bilinen en erken hamam yer alır. Bu durum, aynı zamanda Geç Cumhuriyet Dönemi’nde cinsiyet ve töre konusunda değişmekte olan yaklaşımların da sinyallerini verir. Fregellae Hamamları’nın Pompeii ve Herculaneum’daki daha geç tarihli ve kadınlar ve erkekler için ayrılan farklı mekanlara sahip olan hamamları da tasarım bakımından etkilemiş olması ihtimali de vardır. Terracotta tüplerin oluşturduğu hypocaust sisteminin de Fregellae’de kullanılmış olması, Latium bölgesini Roma hamam ısıtma teknolojilerinin gelişiminde belirleyici bir koluma yerleştirmektedir.

Kitabın başka yerlerinde terminolojiye ilişkin sorunların (thermae ve *balneae*) özlü bir biçimde irdelendiğini, Roma yıkama kültürünün gelişimine katkı sağlayan dinamiklerin ne olduğunun dile getirildiğini (örneğin, Orta İtalya çiftlik geleneği, Napoli Körfezi’nde sağlık turizmi ve Yunan gymnasium ve palaestrası’ndaki sıcak su ile yıkama adetinin nüfuzu konuların incelendiğini) okuyucu görecektir. Yegül’ün çok önem verdiği ve bir devrim niteliğindeki hypocaust teknolojisinin kökenleri konusunda Yunanistan’ın yanı sıra İtalya da bir olasılık olarak gösterilir. Ancak, “bir köken olarak belirlenebilecek özel ve tek bir zaman ya da etken yoktur” (s. 108). Teknoloji tarihi üzerinde çalışanlar ve deneysel arkeolojiye düşkün kimseler Yegül’ün hypocaust canlandırmasını ilginç bulacaklardır. Bu, NOVA televizyon kanalının “Roma Hamamı” konulu programı için yapılan deneydir ve programla ilgili olarak yapılan teknik çalışma, sistemin hamamların ısıtılmasındaki etkin rolünü kanıtlar (s. 111-112).

Kitabın son üç bölümü antik çağ sonrasında, 19. yüzyıla kadar olan dönemi kapsamakta ve klasik dönemler üzerinde çalışan bilim adamlarının ender olarak inceledikleri bir konuyu yetkinlikle ele almaktadır. Gelenek ve işlevsellik alanlarındaki etkileşimleri Doğu ve Batı kaynakları üzerinden Roma yıkama

ma kültürünün Constantinopolis'den Antiochia'ya ve sonra Anadolu yolu ile yeniden Avrupa'ya ulaşmasına dek olan çizgide Yegül incelemektedir. Doğu Roma İmparatorluğu'nda küçük boyutlu hamamların toplantı ve eğlence anlayışına getirdiği yeni siyasal ve kültürel vurgular üzerinde de durulmaktadır (s. 217-218). Avrupa'da antik çağ sonrasında toplu olarak yıkanmanın zevklerinin yeniden keşfedilmesi (s. 271-292), Roma'nın yıkanma ile ilgili mirasının batı sanatına ve edebiyatına konu olması; bu alandaki fantezilere, kaçışa, sarhoş edici şehvete duyulan özlem (s. 284), kitapta asıl konudan belirgin bir ayrılışı yansıtmaktadır.

*Yegül, her zaman “hamam mimarisi” ile bir insani eylem olarak “yıkanma” arasındaki ilişkiyi derinlemesine sorgulayan bir bilim adamıdır. Bu kitapta da aynı ilke izlenmektedir. Yegül'e göre, yıkanma biçimleri ve alışkanlıklarını kişisel deneyimler ve tercihler de zaman, yer ve tarz kadar yönlendirmektedir. Yazarın Lucianus tarafından tanımlanan *Hippias Hamamları*'na getirdiği incelikli ve güncellenmiş yaklaşım (s. 95-101), Romalı kimlik arayışında insana uygun hamam tasarımının oynadığı etkin rolün canlı bir örneğini ortaya koymaktadır. Ancak, kitabın hiçbir yerinde hamama giden bir Romalı'nın kişisel deneyimi konusundaki Yegül'ün görüşünü, onun Roma imparatorluk hamamlarının yarattığı dünyayı bugün Las Vegas'ın yarattığı dünya ile karşılaştırması ve çekiciliğini yansıtması kadar güzel anlatmamaktadır çünkü, orada, Roma'nın imparatorluk hamamlarında ulaşılan “gerçekötesi” bir duygusal deneyimi yaşamak olası görünmektedir (s. 154-155). Bu kitap, arkeolojinin, sanatın ve mimarlık tarihinin nasıl sosyal ve kültürel tarihi aydınlattığının kursesiz bir örneğidir.